

ویژگی‌های یک استاد توانمند پرستاری: یک مطالعه کیفی

داود حکمت‌پو^۱، فرزانه جهانی^۲، نازی نجات^۳

چکیده

مقدمه: هدف آموزش پرستاری تربیت پرستاران توانمند و شایسته است که دانش، نگرش و مهارت‌های لازم را برای حفظ و ارتقای سلامت آحاد جامعه داشته باشند. در این راستا، نقش استاد توانمند پرستاری در توسعه فردی و حرفه‌ای پرستاری انکارناپذیر است. هدف این مطالعه تبیین ویژگی‌های یک استاد توانمند پرستاری است.

روش: این مطالعه به روش کیفی و با رویکرد تحلیل محتوی انجام شد. جهت جمع‌آوری اطلاعات، از مصاحبه استفاده شد. مطالعه با نمونه‌گیری هدفمند شروع و در طی تکامل طبقات، با نمونه‌گیری نظری ادامه یافت. تعداد ۲۴ نفر (دانشجوی پرستاری، اساتید پرستاری و کارشناسان آموزش پرستاری) به مدت ۲ ماه در دانشکده پرستاری مورد مصاحبه قرار گرفتند. تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش تجزیه و تحلیل مداوم مقایسه‌ای انجام گردید.

یافته‌ها: تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد ۷ طبقه شامل: بار علمی، مهارت‌های آموزشی، ویژگی‌های فردی، ویژگی‌های عاطفی، اخلاق حرفه‌ای، ویژگی‌های حمایتی و ویژگی‌های مدیریتی، به عنوان کدهای ثانویه استخراج شده از داده‌ها و همچنین «استاد توانمند پرستاری نمونه یک انسان کامل» به عنوان تم اصلی این مطالعه، هویدا گردید که تمامی مشارکت‌کنندگان به وجود آن اذعان نمودند.

نتیجه‌گیری: در این پژوهش، ویژگی‌های یک استاد توانمند پرستاری با ژرفای بیشتری مورد شناسایی قرار گرفت به نحوی که درون‌مایه اصلی این مطالعه یعنی «استاد توانمند پرستاری نمونه یک انسان کامل» به عنوان یک یافته جدید و عمیق معنوی، جایگاه رشته پرستاری را به نحو شایسته‌تری تبیین می‌نماید. دقت در نتایج مطالعه، این نکته را خاطر نشان می‌سازد که اساتید پرستاری برای موفقیت در امر تدریس باید به ویژگی‌های فوق‌عناایت داشته و برنامه‌ریزی جامعی برای کسب آن‌ها، داشته باشند. از طرفی پیشنهاد می‌شود ویژگی‌های یک استاد توانمند پرستاری به عنوان راهنمای مناسبی در مدیریت و آموزش پرستاری مورد استفاده قرار گیرد.

کلید واژه‌ها: استاد، پرستاری، ویژگی‌ها، توانمند، مطالعه کیفی

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۱۰/۱۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۸/۳

۱ - استادیار، دکترای پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، ایران

۲ - کارشناس پژوهش، معاونت آموزش و تحقیقات، دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، ایران (نویسنده مسؤول)

پست الکترونیکی: jahani@arakmu.ac.ir

۳ - مربی، کارشناس ارشد پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، ایران

مقدمه

آموزش از عمده‌ترین رسالت‌های یک دانشگاه و از وظایف مهم اعضای هیأت علمی بوده و ارتقای کیفیت آن منجر به ارتقای کیفیت آموزش دانشگاه می‌گردد (۲ و ۱). امروزه این باور غلط وجود دارد که هر فرد عالمی معلم تصور می‌شود، در حالی که چنین ادعایی همیشه صادق نیست و بسیاری از افراد متخصص و خیره نمی‌توانند در هنر تدریس موفقیت چندانی کسب کنند (۳). مطابق دیدگاه طراحی سیستماتیک آموزش، استاد اساسی‌ترین عامل برای ایجاد موفقیت مطلوب در تحقق هدف‌های آموزشی است (۴). آن‌ها می‌توانند با اندیشه‌هایی که دارند بروی هزاران نفر اثر بگذارند (۵). استاد است که می‌تواند نقص کتاب‌های درسی و کمبود امکانات آموزشی را جبران کند و یا برعکس موضوع تدریس را با عدم توانایی در ایجاد روابط عاطفی به محیط غیر فعال و غیر جذاب تبدیل کند (۶). از آن جایی که اساتید مرکز فعالیت‌های حرفه‌ای شناخته می‌شوند (۷) و با روح و روان و احساسات فراگیران سروکار دارند. یک استاد خوب باید دارای ویژگی‌های متعددی باشد تا قادر به افزایش اعتبار و شهرت یک مؤسسه آموزشی گردد (۸). بنابراین شناخت ویژگی‌های مطلوب یک مدرس اهمیت بالایی داشته و بر شناخت دیگر عوامل از جمله شناخت یادگیرنده یا فراگیر مقدم است (۹). براساس پژوهش قربانی و همکاران مهم‌ترین خصوصیات یک استاد خوب دانشگاهی از دیدگاه دانشجویان به ترتیب: تسلط استاد بر درس مورد تدریس، شیوایی بیان، نحوه سازمان‌دهی و تنظیم درس، علاقمندی به تدریس بود (۵). همچنین در مطالعه مظلومی و همکاران مهم‌ترین ویژگی‌های یک استاد خوب عبارتند از: احترام به دانشجو، داشتن علم به موضوع تدریس، داشتن طرح درس، داشتن اعتقادات مذهبی و رعایت عدالت (۴). در بررسی دانشگاه کرمانشاه مشخص شد که دانشجویان مدرسین را صرفاً احساسی ارزیابی نمی‌کنند بلکه ابعاد مختلف و به خصوص ابعاد مهارت‌های ارتباطی حین تدریس را مدنظر قرار می‌دهند و در واقع روش و چگونگی آموزش دادن آنان توسط دانشجو مورد داوری قرار می‌گیرد (۱۰). مطالعه دانشگاه علوم پزشکی اهواز نشان می‌دهد مهم‌ترین معیار از نظر دانشجویان رفتار و عملکرد آموزشی بوده و از نظر آنان ویژگی‌های شخصیتی و آکادمیک

مدرسین و طریقه ارزشیابی دانشجویان نیز دارای اهمیت متوسط است (۱۱). مطالعه‌ای در تایوان نشان داد که بین خصوصیات شخصیتی و روابط انسانی اساتید موفق و غیر موفق تفاوت معناداری وجود دارد (۱۲). مهم‌ترین هدف ارزیابی، کمک به اساتید در جهت اصلاح و بهبود روش‌ها و فعالیت‌های آموزشی، کمک به مدیران برای تصمیم‌گیری معقول‌تر برای استخدام، ترفیع استادان و در نهایت ارتقای تعلیم به عنوان یک حرفه است (۱۳). تلاش در راستای شناخت ویژگی‌های یک استاد توانمند موجب می‌گردد تا اساتید و مدیران آموزشی در این زمینه اطلاعات لازم را کسب نموده و با توانمندی در راستای وظیفه خطیر آموزش دانشجویان فعالیت نمایند. حرفه پرستاری به دلیل ارتباط نزدیک با سلامت مردم، از اهمیت خاصی برخوردار است. لذا شناسایی ویژگی‌های یک استاد توانمند پرستاری جهت برنامه‌ریزی‌های آموزشی و توانمندسازی اساتید راه‌گشا خواهد بود. با توجه به این که اکثر مطالعات انجام شده در این خصوص به صورت کمی و با استفاده از ابزار ترجمه شده بوده و به بررسی دیدگاه‌ها پرداخته، از این رو پژوهشگران بر آن شدند تا با انجام یک تحقیق کیفی و با طرح این سؤال که ویژگی‌های یک استاد توانمند پرستاری چیست؟ از طریق تبیین تجارب اساتید، دانشجویان و کارکنان آموزش به این سؤال پاسخ مناسب ارایه بدهند.

روش مطالعه

با توجه به نوع سؤال پژوهش و تبیین موضوع ویژگی‌های یک استاد توانمند پرستاری، در این پژوهش از روش تحقیق کیفی با رویکرد آنالیز محتوی استفاده شد. هدف این مطالعه توصیف تجربیات دانشجویان، اساتید و کارکنان آموزش دانشکده پرستاری از ویژگی‌های یک استاد توانمند پرستاری بود. نمونه‌گیری به روش آسان انجام شد. جمعیت مورد مطالعه دانشجویان، اساتید و کارکنان آموزش دانشکده پرستاری بودند که تمایل به انجام مصاحبه داشتند. تعداد ۲۴ نفر از مشارکت‌کنندگان جهت جمع‌آوری یا تولید داده‌های غنی و مرتبط، مورد مصاحبه قرار گرفتند. این پژوهش پس از تصویب در شورای پژوهشی دانشگاه، در کمیته اخلاق پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اراک نیز به تأیید رسید. روش جمع‌آوری داده‌ها مصاحبه نیمه ساختار

یافته‌ها

داده‌های به دست آمده از مصاحبه با مشارکت‌کنندگان، نتیجه تجربه آن‌ها از یک استاد توانمند پرستاری است که به روش علمی و برگرفته از تحقیقات کیفی است. تعدا ۲۴ نفر، ۶ نفر استاد پرستاری، ۳ نفر کارشناس دانشکده پرستاری و ۱۵ نفر دانشجوی رشته پرستاری در این مطالعه شرکت داشتند.

در تجزیه و تحلیل مستمر و چرخشی داده‌ها تعداد ۴۸۷ کد اولیه استخراج شد که با در نظر گرفتن هم پوشانی و ادغام آن‌ها، تعداد ۸۴ کد اولیه حاصل شد. در ادامه بررسی و تحلیل مستمر تعداد ۷ طبقه: بار علمی، مهارت‌های آموزشی، ویژگی‌های فردی، ویژگی‌های عاطفی، اخلاق حرفه‌ای، ویژگی‌های حمایتی و ویژگی‌های مدیریتی به عنوان کدهای سطح دوم استخراج گردید. در این مطالعه، «استاد توانمند پرستاری نمونه یک انسان کامل» به عنوان تم یا درون‌مایه اصلی پدیدار شد که تمامی مشارکت‌کنندگان به وجود آن اذعان نمودند.

در ادامه به توصیف و تبیین طبقات و درون‌مایه‌های مذکور به عنوان اصلی‌ترین ویژگی‌های یک استاد توانمند پرستاری در این مطالعه پرداخته می‌شود.

استاد توانمند و بار علمی

مشارکت‌کنندگان به داشتن بار علمی استاد در سطح بالا اشاره داشتند. در این راستا آنان به اطلاعات به روز استاد، انعطاف‌پذیری در ارتقای سطح علمی، علاقه به تحقیق و پژوهش، آشنایی با سنن، فرهنگ، لهجه‌ها برای سهولت در برخورد با بیماران، دانش عمیق و ریشه‌ای در مورد مطالب، داشتن اطلاعات کافی در مورد مباحث تئوری و بالین و انطباق آنان اذعان نمودند.

کارشناس ۲۱ اظهار می‌دارد: «اطلاعات استاد پرستاری بایستی به روز باشد، استاد پرستاری باید اطلاعات جامع داشته باشد چون پرستاری یک رشته چند بعدی است. بعد اجتماعی، علمی، اخلاقی و حرفه‌ای. یه استاد توانمند بایستی خودش توی همه این ابعاد رشد بده و در تمام ابعاد یک مطالعه مختصر روزانه داشته باشد. به فرهنگ‌ها، لهجه‌ها، ادیان و مذاهب مختلف آشنایی داشته باشد تا در برخوردها، بیماران مورد بی‌احترامی قرار نگیرند ...».

یافته بود. پژوهش در دانشکده پرستاری - مامایی انجام شد. بعد از توضیح درباره هدف پژوهش به مشارکت‌کنندگان، مصاحبه به روش گفتگوی دو طرفه انجام شد. با توجه به سؤال اصلی پژوهش مصاحبه با سؤالات باز نظیر سؤالات زیر آغاز شد: لطفاً تجربه خودتان را از یک استاد توانمند پرستاری بیان نمایید. چه ویژگی‌هایی از یک استاد توانمند پرستاری را تجربه کرده‌اید؟ سپس سؤالات بعدی برای ادامه و کامل شدن مصاحبه و دستیابی به داده‌های غنی‌تر براساس نوع پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان مطرح می‌گردید. میانگین مدت مصاحبه با مشارکت‌کنندگان حدود ۵۰ دقیقه بود. تمامی متن مصاحبه‌ها با دستگاه MP3 ضبط می‌شد و طی ۲۴ ساعت کلمه به کلمه نگارش می‌گردید. اشباع داده‌ها از مصاحبه با مشارکت‌کننده ۱۷ به بعد ایجاد شد ولی جمع‌آوری و آنالیز داده‌ها تا تکامل طبقات ادامه یافت (اشباع نظری). اشباع داده‌ها سطحی است که اطلاعات جدیدی از مصاحبه‌ها و داده‌های موجود به دست نمی‌آید (۱۴). داده‌ها با روش آنالیز مستمر و چرخشی Streubert و Carpenter (۱۵) مورد تحلیل قرار گرفتند. در این روش ابتدا با خواندن مکرر متون برای غوطه‌ور شدن در آن‌ها یک حس کلی ایجاد شد و بعد متون، کلمه به کلمه خوانده شدند تا کدهای سطح اول و دوم استخراج گردیدند. سپس جستجو برای یافتن درون‌مایه اصلی یا طبقه اصلی با مرور کدهای مختلف مستخرج از مرحله قبلی و مقایسه مجدد آن‌ها با داده‌ها ادامه یافت. سایر پژوهشگران این مطالعه، دست‌نوشته‌ها را برای تأیید کدگذاری و طبقات استخراج شده، مطالعه کرده و تفسیرهای محقق اول را مورد بازبینی قرار می‌دادند. تأییدپذیری با مراجعه مجدد به مشارکت‌کنندگان و تأیید کدهای استخراج شده افزایش یافت. سطح کلی توافق در مورد کدها میان محققان و نیز محققان و مشارکت‌کنندگان بالای ۹۵٪ بود. از یادآورها (Memos) نیز به منظور تکمیل طبقات و فرآیند تجزیه و تحلیل مداوم داده‌ها استفاده گردید. در این پژوهش به منظور دستیابی به صحت داده‌ها از روش نمونه‌گیری با حداکثر واریانس (Maximum variance of sampling) استفاده گردید. انتخاب نمونه از دانشجویان، اساتید و کارمندان آموزشی مختلف از لحاظ سن، جنس، سطوح تجربه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی و ... در دل نمونه‌گیری نظری سبب گردید تا اعتبار داده‌ها بیشتر شود.

استاد توانمند و مهارت‌های آموزشی

در این زمینه شرکت‌کنندگان برخی مهارت‌ها از جمله: مهارت بالینی، تسلط استاد بر درس، شیوایی بیان، توالی مطالب تدریس، بیان اهداف درس، مهارت انتقال مطالب درسی، قدرت تفهیم مطالب، تن صدا، لحن گفتار، استفاده از وسایل کمک آموزشی، برقراری روش مشارکت دانشجویان، علاقمندی به تدریس، اهمیت ندادن صرف به نمره، استفاده از مثال‌ها و مصداق‌ها در کلاس و خودداری از توضیح مباحث غیر ضروری در کلاس را بیان نمودند.

دانشجوی ۶ بیان می‌دارد: «یکی از اساتید پرستاری ما که می‌شه ازش به عنوان یه استاد توانمند یاد کرد تجربیات خودشو تو تدریس منتقل می‌کرد، تن صداسش یکنواخت نبود. اهداف درس رو در ابتدا بیان می‌کرد و چیزایی رو که دانشجو باید یاد بگیره رو در اولویت قرار می‌داد. تدریسش به صورت فعال بود و امکان مشارکت دانشجو وجود داشت. در حین تدریس مرتباً از دانشجویان بازخورد می‌گرفت ... گرفتن بازخورد به استاد این فرصتو می‌ده تا بعضی از مباحث رو بیشتر برای دانشجویان باز کنه و از توضیح برخی موارد چشم پوشی کنه ...».

استاد توانمند و ویژگی‌های فردی

در این رابطه مشارکت‌کنندگان به داشتن ویژگی‌هایی همچون: مهارت ارتباطی، تواضع، خوش‌رویی، آراستگی ظاهری، صداقت در گفتار، شوخ طبعی، حفظ شخصیت دانشجو، احترام به دانشجو، مؤدب بودن و انتقادپذیری، اشاره نمودند.

دانشجوی ۱۰ اظهار می‌دارد: «استاد پرستاری ما با دانشجو خوب ارتباط برقرار می‌کنه و به حضور و غیاب صوری اکتفا نمی‌کنه، چهره بچه‌ها رو به خاطر سپرده و اونا رو با اسم صدا می‌کنه ... بچه‌ها دوست دارن با اسم صداشون کنن و اینجوری بچه‌ها احساس صمیمیت می‌کنند. ایجاد ارتباط خوب در توانمندی استاد مؤثره ...».

استاد توانمند و ویژگی‌های عاطفی

ویژگی‌های عاطفی شامل نگرش و رفتاری‌های عاطفی اساتید پرستاری است که از جمله می‌توان به علاقمند بودن به رشته پرستاری، دلسوز بودن نسبت به دانشجو و بیمار، صمیمی بودن استاد با دانشجو و توجه به مشکلات و تفاوت‌های فردی دانشجویان اشاره کرد.

دانشجوی ۱۴ اظهار می‌دارد: «وقتی تو بالین می‌دیدیم یه استاد با چه عشقی داره با بیمار برخورد می‌کنه، بیمار رو تغییر پوزیشن می‌ده، دهانشو تمیز می‌کنه، ملافاهش رو عوض می‌کنه یه انگیزه می‌شد برای ما که پرستاری رو بیشتر درک کنیم و با لذت کار کنیم و از انجام کار با بیمار عارمون نشه ...».

استاد توانمند و اخلاق حرفه‌ای

در این رابطه مشارکت‌کنندگان به داشتن خصوصیتی مانند: رعایت حقوق بیمار، رعایت اصول اخلاقی در بیمارستان، رازداری و تعهد و وجدان حرفه‌ای اذعان داشتند.

استاد ۸ بیان می‌دارد: «حرفه پرستاری من با تعهد اخلاقی و وجدان کاری عجین شده اگه یه استاد پرستاری اخلاق حرفه‌ای و وجدان کاری رو رعایت نکنه فاجعه‌ست ... این ویژگی شاید تو رشته‌های دیگه زیاد پررنگ نباشه ولی تو رشته پرستاری چون ما با جان انسان‌ها سروکار داریم رعایت اخلاق حرفه‌ای خیلی مهمه ...».

استاد توانمند و نقش‌های حمایتی

در این خصوص مشارکت‌کنندگان به خصوصیتی همچون: ایجاد اعتماد به نفس در دانشجویان، در نظر گرفتن توان دانشجویان، مساعدت به دانشجویان در صورت نیاز، رفع نیازهای دانشجویان، عدم تهدید دانشجو با نمره و جلوگیری از سوء استفاده از دانشجویان توسط پرسنل کادر درمانی، اذعان نمودند.

دانشجوی ۱۳ بیان می‌دارد: «یه استاد داشتیم که اعتماد به نفس به دانشجو می‌داد، تو کار بالین و در ارتباط با بیمار موقع چست‌سیو، رگ‌گیری و پانسمان و وصل سرم و ... با سعه صبر و متانت به دانشجو فرصت می‌داد و اگه دانشجو اشتباهی می‌کرد برخوردی منطقی داشت ...».

استاد توانمند و نقش‌های مدیریتی

در این زمینه شرکت‌کنندگان به برخی ویژگی‌ها از قبیل ارتباطات، برقراری نظم و انضباط، قاطعیت، برقراری عدالت، ایجاد انگیزه، ارزشیابی، تقسیم کار، ایجاد محیطی امن و بدون تنش و توسعه حرفه‌ای پرستاری اشاره نمودند. دانشجوی ۸ بیان می‌دارد: «یکی از اساتید پرستاری که من همیشه به عنوان یه استاد واقعی ازش یاد می‌کنم مدیریت خیلی خوبی داشت خیلی خوب کلاس و بخش کارآموزی‌هارو کنترل می‌کرد، سر وقت حضور داشت و به

نتایج پژوهش پیمان و همکاران نمایانگر این نکته بود که مهم‌ترین ویژگی یک استاد توانمند از دیدگاه دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکترا، توانایی استاد در پاسخ به سؤالات و مشکلات دانشجویان و اطلاعات علمی تخصصی استاد است (۱۷). شعبانی بیان می‌دارد: معلم هر اندازه دارای رفتار انسانی مطلوب باشد ولی از نظر علمی ضعیف باشد مورد قبول دانشجویان نخواهد بود (۱۸). در تحقیقی که در دانشگاه لرستان انجام شد از دیدگاه استادان و دانشجویان، علم استاد به عنوان مهم‌ترین مشخصه یک استاد خوب انتخاب شد (۱۹).

استاد توانمند و مهارت‌های آموزشی

از مصاحبه با شرکت‌کنندگان کد مهارت‌های آموزشی استخراج گردید. مشارکت‌کنندگان به داشتن توانمندی‌های حین تدریس از جمله توالی مطالب تدریس، استفاده از وسایل کمک آموزشی، برقراری روش مشارکت دانشجویان، رعایت نظم و حضور به موقع سر کلاس درس اشاره نمودند تا فرآیند آموزش به شیوه‌ای مناسب اجرا گردد. همچنین نتایج این حیطه بیانگر آن است که مهارت بالینی و تجربه کار در بالین به نوعی باعث اثربخشی تدریس بوده است.

استاد با به‌کارگیری متغیرهایی از جمله بیان روشن، استفاده از روش‌های مناسب و متنوع در تدریس، تسلط بر موضوع تدریس، خلاقیت و نوآوری، شناسایی تفاوت‌های فردی، لذت بردن از کار با دانشجو، عادلانه رفتار کردن ... می‌تواند وضعیتی را به وجود آورد که باعث تسهیل در یادگیری شود (۲۰). به نظر می‌رسد این کمیت تدریس نیست که نقش کلیدی در فرآیند یاددهی-یادگیری را ایفا می‌کند، بلکه چگونگی ارائه محتوای درسی در کلاس که منبعث از تسلط علمی، شیوایی بیان و نحوه سازمان‌دهی درس است، نقش کلیدی دارد (۱۷). براساس پژوهش قربانی و همکاران، مهم‌ترین خصوصیات یک استاد توانمند دانشگاهی از دیدگاه دانشجویان به ترتیب، تسلط استاد بر درس مورد تدریس، شیوایی بیان، نحوه سازمان‌دهی و تنظیم درس و علاقمندی به تدریس بود (۵). در مطالعه مبارکی و کلدوی ۹۸٪ از دانشجویان تسلط بر موضوع درسی را از مهم‌ترین ویژگی‌های یک استاد توانمند بیان کرده‌اند (۲۱). مریبان در کنار تسلط نظری بر تمامی مباحث موجود در هر بخش که لازمه مربی بودن است، باید مهارت‌های عملکردی بالایی نیز داشته باشد تا بتواند

رعایت نظم و قوانین خیلی اهمیت می‌داد. جدیت و قاطعیت او توی تقسیم کارها و برقراری سکوت و امنیت در بالین بیمار به ما قوت قلب برای ادامه کاررو می‌داد...». «استاد توانمند پرستاری نمونه یک انسان کامل» به عنوان تم یا درون‌مایه اصلی پدیدار شد که تمامی مشارکت‌کنندگان به وجود آن اذعان نمودند. تمامی مشارکت‌کنندگان اذعان می‌نمودند یک استاد پرستاری واقعاً جایگاه رفیعی دارد و باید با شخصیت علمی و معنوی بالای خودش، پرستاران با سواد و با وجدان کاری بالا تربیت کند. در واقع جامعه به اساتید پرستاری به عنوان یک فرد حرفه‌ای و انسان کامل نگاه می‌کند پس انتظارات مردم از اساتید پرستاری بسیار بالاست.

بحث

نگاهی به طبقات شکل گرفته و استخراج شده از داده‌های این مطالعه نشان می‌دهد که هر یک از این طبقات، تجارب درک شده‌ای می‌باشند که مشارکت‌کنندگان به آن اشاره نمودند. تعداد ۷ طبقه بار علمی، مهارت‌های آموزشی، ویژگی‌های فردی، ویژگی‌های عاطفی، اخلاق حرفه‌ای، ویژگی‌های حمایتی و ویژگی‌های مدیریتی به عنوان تجارب درک شده‌ای است که تمامی مشارکت‌کنندگان به وجود آن‌ها اشاره نمودند. همچنین در این مطالعه، «استاد توانمند پرستاری نمونه یک انسان کامل» به عنوان تم یا درون‌مایه اصلی این مطالعه هویدا گردید که در ادامه مورد بحث قرار خواهد گرفت.

استاد توانمند و بار علمی

نتایج تجربیات درک شده از مشارکت‌کنندگان داشتن بار علمی استاد را لازمه توانمندی استاد پرستاری دانستند. در این راستا مشارکت‌کنندگان به میزان اطلاعات علمی استاد و توانایی پاسخگویی به سؤالات دانشجویان اشاره نمودند. با توجه به پیشرفت علوم پزشکی و پرستاری اساتید پرستاری بایستی دائماً اطلاعات و معلومات خود را به روز نمایند و به عبارتی یک گام از دانشجویان جلوتر باشند. از خصوصیات مهم استاد این است که با مطالعه کافی در کلاس حاضر شده و با تازه‌های علمی رشته خود آشنا باشد. استاد وقتی بدون مطالعه به کلاس درس برود، چیزی برای گفتن ندارد هرچند هم محفوظاتش بالا باشد (۱۶).

بیمارستان‌ها را به دنبال خواهد داشت. به نظر می‌رسد جذب دانشجو و اساتید پرستاری شاخص‌های عینی ندارد و این امر باعث وجود معضلاتی در این رشته خواهد شد.

حیدرزاده و همکاران نیز در پژوهش خود به علاقمند بودن به حرفه پرستاری، دلسوز بودن نسبت به بیمار و دانشجو، صمیمی بودن مربی با دانشجو و توجه به تفاوت‌های روحی دانشجویان اشاره نمودند. یک مربی که علاقه‌ای به رشته پرستاری ندارد از انگیزه لازم برای انتقال مطالب به دانشجویان برخوردار نخواهد بود و این بی‌علاقگی را به دانشجویان انتقال خواهد داد؛ عکس این حالت نیز صادق است (۲۲).

استاد توانمند و اخلاق حرفه‌ای

در تحقیق حاضر «اخلاق حرفه‌ای» به عنوان یک حیطه جهت معرفی یک استاد توانمند استخراج گردید. لازم به ذکر است که اخلاق حرفه‌ای، وجدان کاری و تعهد در رشته پرستاری، با هم عجین شده‌اند. مشارکت‌کنندگان به داشتن اعتقادات اخلاقی، توانایی درک درست از خلاف و تعهد و التزام عملی نسبت به وظایف پرستاری، انسانیت و نوع‌دوستی اشاره نمودند. این ویژگی‌ها از دید مشارکت‌کنندگان بر روی میزان کارایی و اثربخشی سازمان، تأثیر به‌سزایی دارد. به عبارتی دیگر داشتن یا نداشتن اخلاق حرفه‌ای موجب بروز پیامدهای مثبت یا منفی خواهد شد. عدم رعایت اخلاق حرفه‌ای در این رشته سبب می‌شود از بیمار مراقبت لازم صورت نگرفته و بیمار به حال خود رها شود و نهایتاً افزایش ناراضی‌مندی مراجعان از بیمارستان را در بر خواهد داشت.

استاد توانمند و نقش‌های حمایتی

کد استخراج شده «نقش‌های حمایتی» حاصل مصاحبه با مشارکت‌کنندگان در این تحقیق بود. یکی از نقش‌های بسیار مهم اساتید پرستاری نقش حمایتی اساتید در عرصه بالین است. با توجه به تنش‌هایی که در محیط بیمارستان وجود دارد و پرسنل و کادر پزشکی با وظایف گوناگون و عدم تسلط کافی بر مراقبت از بیماران از سوی دانشجویان، اهمیت نقش حمایتی اساتید پرستاری مشهود است. در مطالعه حاضر برخی مشارکت‌کنندگان احساس رها شدگی در بخش و سپرده شدن توسط پرسنل بیمارستان را تجربه نمودند که تجربه ناخوشایندی بود، آنان به ضرورت حضور و مشارکت فعال اساتید پرستاری

بین تئوری و عمل پیوند برقرار کرده و آن را به دانشجویان انتقال دهند و دانشجو را برای حرفه بسیار سخت و حساس پرستاری آماده نمایند (۲۲).

استاد توانمند و ویژگی‌های فردی

داشتن «ویژگی‌های فردی» از جمله کدهای استخراج شده توسط مشارکت‌کنندگان بود. در مطالعه حاضر اکثر مشارکت‌کنندگان به تأثیر ویژگی‌های فردی و اخلاقی استاد پرستاری بر ایجاد ارتباط مطلوب اذعان نمودند. در این مطالعه داشتن ویژگی‌های فردی مناسب موجب تقویت ارتباطات و ارتقای سطح یادگیری دانشجویان شده است.

حیدرزاده و همکاران نیز در مطالعه خود به داشتن ویژگی‌های اخلاقی مریبان از جمله احترام به دیگران، رازداری، مسؤلیت‌پذیری، الگوی اخلاقی دانشجویان بودن، صادق بودن، گذشت، صبور بودن، مؤدب بودن و خوش اخلاق بودن اشاره نمودند (۲۲). اگر اساتید در تدریس خود کمی شوخ طبعی داشته باشند، دانشجویان احساس رضایت بیشتری کرده و افزایش کیفیت یادگیری در فراگیران را به دنبال خواهد داشت (۲۳). در فرآیند آموزش، رفتار و کردار مربی از اهمیت خاصی برخوردار است. برای دانشجویان عمل و رفتار مربی معیار مناسبی برای ارزشیابی مطالب، گفته‌ها و رهنمودهای اوست. بنابراین مربی باید به حدی در رفتار و اعمالش بزرگوار باشد که نمونه و الگوی شاگردانش قرار گیرد (۱۸). چنانچه اساتید با مشکلات دانشجویان خود آشنایی داشته باشند تا بتوانند با مشارکت در حل مشکلات آن‌ها قدمی مثبت بردارند از نظر دانشجویان محبوب‌تر خواهند بود که این خود باعث افزایش ارتباط شده که نهایتاً باعث افزایش کیفیت آموزش خواهد شد (۲۴).

استاد توانمند و ویژگی‌های عاطفی

در این پژوهش تجربیات درک شده شرکت‌کنندگان «ویژگی‌های عاطفی» را یکی از شرایط توانمندی یک استاد پرستاری بیان نمود. علاقه به رشته پرستاری، دلسوز بودن نسبت به دانشجو و بیمار و ... از جمله ویژگی‌های عاطفی بودند. پرستاری رشته‌ای با توقعات اجتماعی بالا و چون با انسان‌ها سروکار دارد علاقه در آن بسیار حایز اهمیت است. بی‌علاقگی به این رشته صدمات جبران‌ناپذیری به بیماران زده و ناراضی‌مندی مراجعان به

با کیفیت و سهولت بیشتری تحقق می‌یابد (۲۶). در مطالعه بذرافکن و امیرسالاری و رشادمنش و همکاران نیز نشان داده شد که یکی از مهم‌ترین معیارهای گزینش اساتید دانشگاه توانایی در ایجاد ارتباط است (۲۷ و ۲۸). از آنجایی که استاد با روح و روان و احساسات فراگیران سروکار دارد، چنانچه به درستی عمل نکند، زبان‌های جبران‌ناپذیری بر جای خواهد گذاشت (۲۹). به نظر می‌رسد در فرآیند تدریس تنها تجارب و دیدگاه‌های علمی معلم نیست که مؤثر واقع می‌شود بلکه کل شخصیت اوست که در ایجاد شرایط یادگیری و تغییر و تحول فراگیران تأثیر می‌گذارد و ارتباط با فراگیر به عنوان اساس آموزش صحیح است (۳۰).

«استاد توانمند پرستاری نمونه یک انسان کامل» به عنوان تم یا درون‌مایه اصلی پدیدار شد که تمامی مشارکت‌کنندگان به وجود آن اذعان نمودند. در این رابطه حیدرزاده بیان می‌دارد: «در فرآیند آموزش، رفتار و کردار مربی از اهمیت خاصی برخوردار است. برای دانشجویان عمل و رفتار مربی معیار مناسبی برای ارزشیابی مطالب، گفته‌ها و رهنمودهای اوست. بنابراین مربی باید به حدی در رفتار و اعمالش بزرگوار باشد که نمونه و الگوی شاگردانش قرار گیرد» (۲۲).

از محدودیت‌های طرح حاضر این بود که برخی از دانشجویان از دادن اطلاعات کامل امتناع نموده و خودسانسوری می‌کردند که با دادن اطمینان از محرمانه بودن مصاحبه‌ها این مشکل تا حدودی رفع گردید.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش، ویژگی‌های یک استاد توانمند پرستاری با ژرفای بیشتری مورد شناسایی قرار گرفت به نحوی که درون‌مایه اصلی این مطالعه یعنی «استاد توانمند پرستاری نمونه یک انسان کامل» به عنوان یک یافته جدید و عمیق معنوی، جایگاه رشته پرستاری را به نحو شایسته‌تری تبیین می‌نماید. دقت در نتایج مطالعه، این نکته را خاطر نشان می‌سازد که اساتید پرستاری برای موفقیت در امر تدریس باید به ویژگی‌های فوق‌عنایت داشته و برنامه‌ریزی جامعی برای کسب آن‌ها، داشته باشند. از طرفی پیشنهاد می‌شود ویژگی‌های یک استاد توانمند پرستاری به عنوان راهنمای مناسبی در مدیریت و آموزش پرستاری مورد استفاده قرار گیرد.

در بالین اشاره نمودند. اساتید پرستاری به لزوم برگزاری برنامه‌های آموزش مداوم جهت توانمندتر نمودن اساتید با اطلاعات و مهارت‌های روز دنیا اشاره داشتند. در این حیطة به نقش مدیران برای ایجاد انگیزه و ارتقای اثربخشی اساتید با فراهم نمودن نیازهای آنان اشاره شد. در مطالعات دیگر هم به نقش‌های حمایتی، جهت‌دهنده، تشویق‌کننده، تسهیل‌کننده و راهنما برای مربیان اشاره گردید (۲۵). چنانچه اساتید با مشکلات دانشجویان خود آشنایی داشته باشند تا بتوانند با مشارکت در حل مشکلات آن‌ها قدمی مثبت بردارند از نظر دانشجویان محبوب‌تر خواهند بود که این خود باعث افزایش ارتباط شده که نهایتاً باعث افزایش کیفیت آموزش خواهد شد (۲۴).

استاد توانمند و نقش‌های مدیریتی

از جمله کدهای استخراج شده در این پژوهش «نقش‌های مدیریتی» بود. اعمال مدیریت قوی از سوی اساتید در برقراری ارتباطات، عدالت، ایجاد انگیزه، تقسیم کار، ارزشیابی، نظم و انضباط، ایجاد محیطی امن و آرام و بدون تنش، احساس اعتماد به نفس ضروری به نظر رسید. دانشجویان پرستاری هنگام ورود به عرصه بالین تحت تأثیر رفتار اساتید خود قرار گرفته و در صورت مدیریت صحیح، احساس علاقه به این رشته را خواهند نمود؛ عکس این قضیه نیز صادق است.

در این مطالعه به نظارت مستقیم سیستم مدیریتی جهت انتخاب و گزینش دانشجویان پرستاری اشاره گردیده. اساتید از عدم کنجکاوی و عدم پرسش دانشجویان پرستاری در مورد مباحث تئوری و عملی احساس نگرانی کرده و این را به دلیل انتخاب اجباری دانشجویان پرستاری به خاطر کسب نمره در این رتبه و یا عدم علاقه به این رشته ابراز نمودند. از دیدگاه اساتید پرستاری، دانشجویان موتور محرکه اساتید پرستاری هستند و در توانمند نمودن و ارتقای بار علمی اساتید مؤثرند.

در مطالعه حاضر توانایی ایجاد ارتباط مناسب با دانشجو در عرصه کلاس و بالین، بیماران و کادر پزشکی بیمارستان از شرایط یک استاد توانمند پرستاری ذکر گردید به بیانی دیگر توانایی ارتباط بین فردی یک استاد پرستاری، اثرات مثبتی روی درک ذهنی دانشجویان خواهد داشت.

یکی از مهم‌ترین مهارت‌های ضمن تدریس، توانایی برقراری ارتباط صحیح بین مدرس و فراگیران می‌باشد و چنانچه این رابطه به خوبی برقرار شود، هدف‌های آموزشی

تشکر و قدردانی

این مقاله حاصل طرح تحقیقاتی شماره ۶۶۱ به تاریخ تصویب ۹۰/۳/۴ و کد اخلاق ۱-۱۱۴-۹۰ که هزینه آن توسط معاونت آموزش و تحقیقات دانشگاه علوم پزشکی اراک پرداخت شده، می‌باشد. نویسندگان این مقاله

برخود واجب می‌دانند از اعضای محترم شورای پژوهشی و اخلاق دانشگاه علوم پزشکی و همچنین دانشجویان، اساتید و کارکنان دانشکده پرستاری دانشگاه علوم پزشکی اراک که صمیمانه ما را در این پژوهش یاری نمودند، تشکر و قدردانی نمایند.

منابع

- 1 - Bazargan A. [Educational evaluation]. Tehran: Samt Pub; 2001. P. 9-54. (Persian)
- 2 - Seif AA. [Methods of educational measurement and evaluation]. Tehran: Doran Pub; 2002. P. 439-73. (Persian)
- 3 - Marofi Y, Kiamanesh A, Mehrmohammadi M, Aliasgari M. [Teaching assessment in higher education: an investigation of current approaches]. Journal of Curriculum Studies. 2007; 1(5): 81-112. (Persian)
- 4 - Mazloomi SS, Ebrahim Poosh MH, Kalantar SM, Karimi H, Harrazi MA. [Student perceptions of the qualities of an ideal teacher]. Journal of Shahid Sadoughi University of Medical Sciences and Health Services. 2000; 2: 104-108. (Persian)
- 5 - Ghorbani R, Haji Aghajani S, Heidarifar M, Andade F, Shams-Abadi M. [Viewpoints of nursing and para-medical students about the features of a good university lecturer]. Journal of Semnan University of Medical Sciences. 2009; 10: 77-84. (Persian)
- 6 - Mandira D, Farouk E, Abdulbari B. Student and faculty perceptions of the characteristics of an ideal teacher in a classroom setting. Medical Teacher. 1996; 18(2): 141-146.
- 7 - Ekrahi M, Anvar M, Sahmodini MA, Moshki Baf MH, Khademi S. [Survey of the features of a good teacher on the basis of the teachers' view in Fasa college of medical sciences]. Steps of developments in medical education Journal 2006 (Kerman university of medical sciences); 2 (Suppl. The 8th of National Meeting in Medical Education) 96-97. (Persian)
- 8 - Haji-Aaghajani S. [Comparison and Survey of teachers and students' views about the items of a good teacher]. Teb-Va-Tazkieh. 2001; 41: 47-51. (Persian)
- 9 - Hossini MA, Tahmacebi S, Shokoh F, Danaee M. [Desirable traits and characteristics of a master vision Academic Staff University of Social Welfare and Rehabilitation]. 10th congress of medical education: 2009 may 6-10: Shiraz, Iran. (Persian)
- 10 - Iranfar S, Azizi F, Valaei N. [The teacher communication skills and its relationship with teacher evaluation at Kermanshah UMS], Behbood. 2000; 4(7): 1-8. (Persian)
- 11 - Shakournia A, Motlagh S, Malayeri A. [Student views towards teacher's evaluation]. Ahwaz Univ of Med Sci. Iranian J Med Edu. 2002; 2: 52. (Persian)
- 12 - Tang FI, Chou SM, Chiang HH. Students' perceptions of effective and ineffective clinical instructors. J Nurs Educ. 2005 Apr; 44(4): 187-92.
- 13 - Khaldi N, Sheikhan A. [Comparison of teacher evaluation by students, peer and teacher in Shahed Medical School]. Research in Medical Education. 1998; 3 (1): 49-51. (Persian)
- 14 - Polit FD, Beck TCH. The essentials of nursing research: Methods, appraisal, and utilization. 6th ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins; 2006.

- 15 - Streubert HJ, Carpenter DR. *Qualitative Research in Nursing*. 4th ed. Philadelphia: Lippincott Co; 2007.
- 16 - Habibzade K, Alikhani K. Review some of the masters level clinical features main parts of Qazvin University Hospital and Comparison with characteristics of Islam in the Master of 2000-2001 interns. Medical dissertation. University of Shahid Babaei, 2001.
- 17 - Peyman H, Zarian A, Sadeghifar J, Alizadeh M, Yaghubi M, Yamani N, et al. [Characteristics of a Capable University Teacher from the Students' Point of View]. *Iranian Journal of Medical Education*. 2011; 10(5): 1131-1139. (Persian)
- 18 - Shabani H. [Maharathaye amoozeshi va parvareshi (Raveshha va fonoon tadriss)]. 5th ed. Tehran: SAMT; 2005. (Persian)
- 19 - Amini F, Momennasab M. [Study revealed a good teacher from the perspective of faculty members and students of Lorestan University of Medical Sciences]. *Ofogh*. 2003; 1: 31-35. (Persian)
- 20 - Dargahi H, Hamouzadeh P, Sadeghifar J, Raadabadi M, Roshani M, Salimi M, Soltanzadeh P. [Criteria Assessment of a Expect Teacher for Effective Teaching]. *Payayard-e-Salamat, The Journal of Allied Medical Sciences School, Medical Sciences/Tehran University*. 2010; 4(3): 98-91. (Persian)
- 21 - Mobaraki A, Koldvi A. [The specialities of a good master from the viewpoint of students of Yasouj University of Medical Sciences 2007]. *Dena, Quarterly Journal of Yasuj Faculty of Nursing and Midwifery*. 2007; 2(2): 55-62. (Persian)
- 22 - Heidarzadeh M, Izadi A, Rahmani A, Zamanzadeh V. [Characteristics of Efficient Clinical Teachers: Nursing Educators' and Students' Perspectives]. *Iranian Journal of Medical Education*. 2012; 11(7): 704-717. (Persian)
- 23 - O'Shea HS, Parsons MK. Clinical instruction: effective/and ineffective teacher behaviors. *Nurs Outlook*. 1979 Jun; 27(6): 411-5.
- 24 - Gashmard R, Moatamed N, Vahedparast H. [Faculty Members' and Students' Veiwpoints on Characteristics of a Good University Teacher in Boushehr University of Medical Sciences]. *Iranian Journal of Medical Education*. 2011; 11(1): 48-57. (Persian)
- 25 - Brown L, Herd K, Humphries G, Paton M. The role of the lecturer in practice placements: what do students think? *Nurse Education in Practice*. 2005; 5(2): 84-90.
- 26 - Safavi A. [General methods and techniques of teaching]. 1st ed. Tehran: Moaser Company; 1990. P. 151. (Persian)
- 27 - Bazrafkan L, Amirjalali L. [Characteristics of role model teachers of medical students view]. *Journal of Shaheed Sadoughi University of Medical Sciences and health Services*. 2008; 15: 58. (Persian)
- 28 - Reshadmanesh N, Zarezadeh Y, Hajir MS. [Students criteria for teacher evaluation in Medical Sciences University of Kurdistan]. *Strides in Development of Medical Education Journal of Medical Education Development Center of Kerman University of Medical Sciences*. 2007; 2: 221. (Persian)
- 29 - Shabani H. [Skills education]. 3rd ed. Tehran: SAMT Company; 1994. P. 150. (Persian)
- 30 - Shafiei F. [Health Education]. Second ed. Tehran: Tehran University Publications; 1995. P. 100. (Persian)

Exploration of characteristics of a competent nursing faculty member: A qualitative study

Hekmatpou¹ D (Ph.D) - Jahani² F (B.Sc) - Nejat³ N (MSc.).

Introduction: The aim of nursing education is training of competent nurses who have knowledge, attitude and necessary skills for maintaining and promoting people health. So, nursing faculty member role in individual and professional development is not deniable. The purpose of this study is exploration of characteristics of a competent nursing faculty member.

Methods: This is a qualitative research which was done using content analysis method. Data were collected through interviews. The study was initiated with purposive sampling and continued by theoretical one. 24 participants were interviewed during 2 months in Nursing faculty. Constant comparative analysis method was utilized for data analysis.

Results: Data analysis has shown that 7 categories including: scientific background, educational skills, individual and emotional characteristics, professional ethics, supportive and management characteristics as secondary codes, and "A nursing competent faculty member as a complete human" as the main code were extracted from data which all participants confirmed them.

Conclusion: In this study the characteristics of a competent nursing faculty member were recognized deeper. Since the main code "A nursing competent faculty member as a complete human" as a new and deep spiritual finding can emphasize on the placement of nursing discipline. Considering the study findings can bear in mind that all nursing masters should pay attention to them and have a comprehensive plan to achieve them. On the other hand, applying characteristics of a competent nursing faculty member as a guider in nursing management and education is recommended.

Key words: Nursing, faculty member, characteristics, competent, qualitative research

1 - Assistant Professor, Ph.D in Nursing, Arak University of Medical Sciences, Arak, Iran

2 - Corresponding author: Deputy of Education and Research, Arak University of Medical Sciences, Arak, Iran

e-mail: jahani@arakmu.ac.ir

3 - Instructor, Faculty of Nursing, Arak University of Medical Sciences, Arak, Iran